

Ushbu yilni o'qishga

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Ko'rsatga olindi:

№ 849
2019 y. " " "

HOZIRGI ADABIY JARAYON

FANINING

ISHCHI O'QUV DASTURI

(siraqi bo'lim, 1-kurs)

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar soha

Ta'lim sohasi: 120000 – Gumanitar fanlar

Ta'lim yo'nalishi: 51220100 Filologiya va tillarni o'qitish (O'zbek tili)

Samarqand – 2019

Fanning ishchi o'quv dasturi o'quv, ishchi o'quv reja va o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

Nosirov A. SamDU «Istiqlol davri o'zbek adabiyoti va adabiyot nazariyasi» kafedrası professri, filologiya fanlari doktori.

Toshpo'latov A. SamDU "Istiqlol davri adabiyoti va adabiyot nazariyasi" kafedrası katta o'qituvchisi, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

Taqrizchilar:

E. Musurmonov SamDU «O'zbek mumtoz adabiyoti» kafedrası dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

Qobulov U. SamDU «Istiqlol davri o'zbek adabiyoti va adabiyot nazariyasi» kafedrası dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

Fanning ishchi o'quv dasturi "Istiqlol davri adabiyoti va adabiyot nazariyasi" kafedrasining 2019 yil 3 iyun dagi 12-sonli yig'ilishida muhokamadan o'tdi.

Kafedra mudiri Sh. Hasanov

Fanning ishchi o'quv dasturi fakultet ilmiy kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2019 y 4 j № 11 bayonnoma)da tasdiqlandi.

Fakultet ilmiy kengashi raisi J. Eltazarov

Fakultet uslubiy kengashi raisi: M. Abdiyev

Kelishildi:

O'quv uslubiy

boshqarma boshlig'i

B. Aliqulov

O‘quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta’limdagi o‘rni

“Hozirgi adabiy jarayon” fanining ahamiyati adabiy jarayondagi badiiy mukammal asarlarni o‘rganish, o‘zbek xalqining ijtimoiy hayoti va adabiyotini tushunish, badiiy asarlar estetik darajasini aniqlash, asarlarda tasvirlangan adabiy qahramon va real hayot kishisi o‘rtasidagi farqlarni ajratish, jahon adabiyoti va adabiyotshunosligidagi an’analarni kirib kelishi va ijodiy jarayonga ta’siri, adabiy tanqid va adabiy jaryon, nazariy qarashlardagi o‘zgarishlar o‘rganiladi va tahlil qilinadi.

Talabalar bu fanni o‘rganish orqali hozirgi jarayonda yaratilgan asarlarning spessifik belgilari, hozirgi adabiy jarayon, badiiy asarlarning tarkibiy qismlari, ijodkor uslubi, badiiy obraz, adabiy qahramon ruhiyati ramziy va majoziy talqin, adabiy jarayondagi badiiy-poetik o‘zgarishlar kabilar to‘g‘risida ma’lumotga ega bo‘ladilar. Mazkur fan falsafa, tarix, etika va estetika, san’atshunoslik, mantiq, tilshunoslik kabi yo‘nalishdagi fanlar bilan uzviy bog‘langan.

“Hozirgi adabiy jarayon” o‘zbek adabiyotiga tegishli bo‘lgan xalq vakillarining ijodi, ular yaratgan asarlar badiiyati, ularning kelib chiqishi tarixi, genezisi, bir birlaridan farqli tomonlari, hozirgi davr o‘zbek adabiyotining yutuq va muammolari, ijodkorlarning o‘ziga xos uslubi kabilar to‘g‘risida ma’lumot beradi. “Hozirgi adabiy jarayon” faniga 32 soat ma’ruza, 20 soat amaliy, 14 soat seminar, 60 soat mustaqil ta’limga jami -126 soat ajratilgan.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari

Mazkur fanni o‘qitishning asosiy maqsadi – adabiy jarayondagi asosiy tamoyillar yuzasidan chuqur bilm berish, adabiy jarayondagi epik, lirik, dramatic asarlarning hozirgi davr bilan bog‘liq qirralari, xususan, milliy istiqlol g‘oyalariga daxldor jihatlarnitalabalarga tushuntirish, bu haqida tushunchga ega bo‘lishini ta’minlash – fanning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Shuningdek - hozirgi adabiy jarayon bilan tanishish, badiiy asarlarni tahlil qilish, badiiy matnni chuqur va turli metodlar asosida talqin qilish, boshqa xalqlar yaratgan asarlarga qiyoslash, ular yaratgan asarlar badiiyatini ilmiy asarlar asosida o‘rganish, umuman, talabalarda adabiyotshunoslarga xos ilmiy-estetik tafakkurni shakllantirish sanaladi. Shu ma’noda quyidagi vazifalar muhimdir:

Hozirgi adabiy jarayonda yaratilgan asarlarni o‘rganish, tadrijiy taraqqiyotini tushuntirish;
o‘zbek adabiyoti rivojining asosiy tamoyillarini o‘rgatish;

badiiy asarni ijtimoiy-estetik hodisa sifatida tahlil va talqin qilish usullarini o'rgatish;
jahon, rus va boshqa xalqlar adabiyoti bilan uzviy birlikda o'zbek adabiyotining ahamiyatini baholash ko'nikmasini shakllantirish.
talabada estetik didni, badiiy so'zni his etish ko'nikmasini hosil qilish;
adabiy jarayondagi turfa xil asarlarni o'ziga xosligini asoslash va tushunchalar berish;
adabiy-badiiy va ilmiy-estetik idrokni tahlil va tadqiq etish malakasini hosil etishdan iborat.

FAN BO'YICHA TALABALARNING BILIMI, KO'NIKMA VA MALAKASIGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Hozirgi adabiy jarayonda yaratilgan eng yaxshi asarlarni ilg'ash, adiblar tomonidan yaratilgan asarlarning badiiy matnini tahlil qilish, badiiy asarga estetik baho bera olish, adabiy hodisalarni ilmiylik va mantiqiylik asosida o'rganish, badiiy tafakkur va estetik tasavvurning uyg'unligini ta'minlash, mustaqil va zamonaviy fikrlash, kundalik faoliyatda badiiy-estetik madaniyatni yuksaltirish, badiiy va ilmiy tafakkurning yuksak darajadagi ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalari:

O'quv jarayoni bilan bog'liq ta'lim sifatini belgilovchi holatlar quyidagilar: yuqori ilmiy-pedagogik darajada dars berish, muammoli ma'ruzalar o'qish, darslarni savol-javob tarzida qiziqarli tashkil qilish, ilg'or pedagogik texnologiyalardan va mul'timedia vositalaridan foydalanish, tinglovchilarni undaydigan, o'ylantiradigan muammolarni ular oldiga qo'yish, talabchanlik, tinglovchilar bilan individual ishlash, erkin muloqot yuritishga, ilmiy izlanishga jalb qilish.

“Hozirgi adabiy jarayon” kursini loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmo'i lozim: jarayonning mantiqiyliigi,

uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligiga diqqat qilish.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z-o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni obyektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo'llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallashtirish), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot, hamkorlik, suhbat va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari: o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda - kompyuter va axborot texnologiyalari, ko'rgazmali vositalar, asarlar.

Kommunikatsiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o'zaro munosabatlar. Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blis-so'rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o'qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko'rinishidagi o'quv

mashg'ulotlarini rejalashtirish, qo'yilgan maqsadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

FANNING O'QUV REJADAGI BOSHQA FANLAR BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI VA USLUBIY JIHATDAN UZVIY KETMA-KETLIGI

Mazkur fanning boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi – adabiyot nazariyasi, jahon adabiyoti tarixi, estetika, milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar, san'at sosiologiyasi, psixologiya, falsafa fanlarida o'rganiladigan muammolarning umumiyliigi bilan bir-biriga bog'langan.

Dasturda ko'rsatilgan mavzular ma'ruza, seminar, amaliy mashg'ulotlar shaklida olib boriladi, shuningdek, fanning dolzarb masalalari talabalarga mustaqil ish sifatida o'zlashtirish uchun beriladi. Fan zamonaviy pedagogik texnologiyalarning turli metodlari orqali o'tkaziladi.

FANNING ISHLAB CHIQRISHDAGI O'RNI

Talabalarda hozirgi adabiy jarayon fani bo'yicha bilimlarni shakllantirish, adabiy tur va janrlar, badiiy asarlarni metodologik nuqtai nazardan tahlil qilishga doir muayyan bilimga ega bo'lish va ularni amaliyotda tatbiq etish muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon bevosita adabiy-ilmiy, ma'naviy-ma'rifiy sohalarda muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY AXBOROT VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

«Hozirgi adabiy jarayon» fanini o'zlashtirishda o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish muhim ahamiyatga ega. Dasturda ko'rsatilgan mavzular ma'ruza, amaliy mashg'ulot, seminar mashg'ulotlari shaklida olib boriladi, shuningdek, fanning dolzarb masalalarining ba'zi qirralari talabalarga mustaqil ta'lim sifatida o'zlashtirish uchun beriladi. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlarining elektron variantlari, tarqatma materiallar, texnik vositalardan foydalaniladi. Ma'ruza, amaliy va seminar mashg'ulotlari zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ilg'or metodlari orqali hamda slaydlar, multimedia namoyishlari bilan o'tkaziladi.

“Hozirgi adabiy jarayon” fanidan mashg’ulotlarning mavzular va soatlar bo’yicha taqsimlanishi:

T/n	Mavzular nomi	Jami soat	Ma`ruza	Amaliy	Seminar	Mustaqil ta`lim
1.	I BOB. Hozirgi adabiy jarayon, maqsad vazifalar, yangi o‘zbek adabiyoti, istiqlol adabiyoti, estetik tamoyillarning yangilanishi, adabiy tanqidchilikning bugungi taraqqiyoti va jarayon	42	10	6	6	20
2.	II BOB. Hozirgi adabiy jarayonda nasr taraqqiyoti	38	8	6	4	20
3	III BOB. She’riyat, publisistika, dramaturgiya, jahon adabiyotidagi etakchi tamoyillarning ta’siri va adabiy jarayon.	48	14	8	6	20
	Jami	128	32	20	16	60

Asosiy qism, fanning uslubiy jihatdan ketma-ketligi.

Asosiy qismda (ma`ruza) fanni mavzulari mantiqiy ketma-ketlikda keltiriladi. Har bir mavzuning mohiyati asosiy tushunchalar va tezislar orqali ochib beriladi. Bunda mavzu bo’yicha talabalarga DTS asosida yetkazilishi zarur bo’lgan bilim va ko’nikmalar to’la qamrab olinadi.

Hozirgi adabiy jarayon, yangi o‘zbek adabiyoti, istiqlol adabiyoti, estetik tamoyillarning yangilanishi

Hozirgi adabiy jarayon va o‘zbek adabiyoti tarixi, adabiyot nazariyasi va adabiy tanqidchilikning uzviy birligi. O‘tmish adabiyotining bugungi adabiy jarayonda o‘rganish tamoyillari. Tahlil. Talqin. Mulohaza. Fikrlash xususiyatlari. Adabiy merosga bo’lgan munosabatlarning tubdan o‘zgarish jihatlari va sabablari. Ma’naviy merosimizdan o‘rin olgan buyuk so‘z san’atkorlari, ularning asrlar osha bizgacha yetib kelgan yetuk asarlari va bugungi qarashlar asosida o‘rganilishi. Mavjud adabiy merosning taraqqiyoti bugungi istiqlol adabiyotini shakllanishi uchun asos bo’lganligi. Yangi o‘zbek

adabiyotining maydonga kelishi, sabablar, tahlillar, qarashlar, davrlashtirish muammosi. Shu qarashlar asosida adabiy jarayonda maydonga kelayotgan badiiy asarlarni yangicha me'zonlar va qoidalar asosida tahlil etish. Adabiy tanqid va adabiy jarayon taraqqiyoti.

XX asr adabiyotining rivojlanishi etaplari va nisbiy tarzda davrlashtirish muammosi. Davrlashtirishdagi turlicha qarashlar. Sabablar. Asoslar. Tahlillar. Qarashlar. Taraqqiyot bosqichlari davomida badiiy tafakkur tadriji va rivojlanishi xususiyatlarini ko'rsatib berish. Shu asosida turlicha qarashlarning maydonga kelish sabablarini ko'rsatish. Ijtimoiy-tarixiy muhit, adabiyot va badiiyat olamidagi o'zgarishlar, uyg'onish davri va badiiy tafakkur taraqqiyoti.

Hozirgi adabiy jarayonda nasr taraqqiyoti

O'zbek romanchiligining o'zgarish jarayoni. Modern romanlar. Tarixiy romanlarda tarixiy voqyelik, ijtimoiy muhit va badiiy xarakter, tarixiy kechinma talqini. Tarixiy romanlarda makon, zamon, vaqt kategoriyalari. Romanchilikda falsafiylik, konsepsuallik muammosi. Jahon adabiyotidagi romanchilik taraqqiyoti bugungi o'zbek romanchiligi. Romanchilik va adabiy- tanqidiy qarashlar. O'zbek hikoyachiligi, qissachiligi va memuar asarlarning o'rni. O'zbek hikoyachiligi va qissachiligida ham jiddiy o'zgarishlar vujudga kelganligini izohlash. Salomat Vafo, Nazar Eshonqul, To'xtamurod Rustam kabi ijodkorlarning qissa va hikoyalaridagi ramziy tasvir xususiyatlari. Majoziylik. Adabiy jarayondagi har ikki janr haqidagi ilmiy-nazariy qarashlarga to'xtalib o'tish. Memuar janrdagi asarlarning yaratilishi jarayoni. N.Karimovning «Cho'lpon», "Maqsud Shayxzoda", X.Sultonning «Boburiynoma» asarlari misolida fikr yuritish.

She'riyat, publisistika, adabiy tanqidchilik, dramaturgiya va hozirgi adabiy jarayon

Ijtimoiy-badiiy tafakkuri taraqqiyotining hozirgi bosqichida so'z san'ati tamoyili va uning xususiyati. Har qanday badiiy asar, hatto she'riyat ham muallifning o'zigagina tegishli fikru tuyg'ular, ko'ngil mayllari natijasi ekanligi. Faqat millat, vatan, yurt singari ulug' miqyosli tushunchalar ham ijtimoiy maqsadlarning emas, muhabbat, ezgulik, iztirob deb atalmish ruhiyatga doir nozik tuyg'ularning tadriji ekanligini ko'rsatish. Inson tuyg'ulariga ko'chmagan dard quruq havoyi gap bo'lishi. Qalb iztiroblarini, ko'ngil motivini she'riyatdagi talqini. She'riyatda teran falsafiy fikrlarning betakror poetik ifodasi darajasidagi talqin haqida. Oz so'z bilan ko'p ma'no ifodalash, kutilmagan va jozibali tashbehlardan foydalanish. O'zbek she'riyatining keyingi

yillardagi taraqqiyoti va milliy adabiyotimiz rivojlanish bosqichida ekanligini isbotlash, faktlar misolida ko'rsatish. Bu o'rinda Ikrom Otamurod, Sirojiddin Sayyid, Azim Suyun, Iqbol Mirzo, Zebo Mirzayeva, Ulug'bek Hamdam, Go'zal Begim, Oydiniso, X.Rustamova kabi ijodkorlar she'riyati misolida tahlil qilish.

She'riyatda ma'lum bir voqyelik yoki tushunchaga qanday bo'lsa shundayligicha emas, balki aksincha yondashuv maylining kuchayishi. Har bir hodisa va so'zga farqli jihatlardan yondashib, uning inson qalbi va shuuridagi ta'sir kuchini turlicha holatlarda tasvir etishning yetakchilik qilishi. Bunda ramziy ma'no va mohiyat yaklanibgina qolmay, shu bilan birga shaklda ham orfografik qonun-qoidalar chetlab o'tilib, turli shaxsiy o'yinlar orqali orginallikka, o'ziga xoslikka intilishining kuchayib borishi sabablarini asoslash. Bu o'rinda A.Qutbiddin, Zebo Mirzayeva, Ulug'bek Hamdam kabi ijodkorlarning asarlarigi to'xtalib o'tish va jahon she'riyatining yorqin vakillari bilan qiyoslash asosida tahlil qilish. She'riyatdagi ma'no tovlanishlari, qalban his qilish uchun yozilishi, shoirning tayyor g'oyalardan qochishga intilishi, fikrdan tuyg'u, tuyg'udan Yangi bir fikr yaratishga harakat qilishi. Turli kombinasiyalar orqali so'z o'yiniga erishishga intilish, alliterasiya, anafora va bular natijasida insonning his-tuyg'ulariga, tafakkuriga ta'sir ko'rsatishini izohlash.

Hozirgi o'zbek dramaturgiyasining o'ziga xos tamoyillari, janr xususiyati. Dramaturgiya va uning janrlari, bugungi komediyalar. Dramaturgiyada inson talqini, tarixiy mavzu ifodasi. «Qatag'on» (O'.Hoshimov), «Alpomishning qaytishi» (U.Azim), «Sohibqiron» (A.Oripov). Sh.Boshbekov dramalarida hayotiy voqyelik tasviri va badiiy konflikt. Istiqlol davri dramaturgiyasida hayotiy konfliktlarning haqqoniy ifodasi. U.Azimning «So'ngsiz kechalar» dramasida hayotiy haqiqat va badiiy talqin muammosi. Cho'lpon obrazining badiiy talqini. Dramadagi ijodkorlar obrazining badiiyati. Hozirgi melodramatik filmlar, ulardagi taqlidchilik, sayozlik.

“Hozirgi adabiy jarayon” fani bo'yicha ma'ruza mashg'ulotlarining mavzusi

t/n	Ma`ruza mavzulari	soat
1	Hozirgi adabiy jarayon va yangi o'zbek adabiyotining adabiyotshunoslikdagi o'rni.	2
2	Yangi o'zbek adabiyotining maydonga kelishi.	2
3	Glablashuv davri o'zbek adabiyoti.	2
4	Hozirgi adabiy jarayonda roman janrining taraqqiyoti va poetik tasvir xususiyati. Tarixiy romanchilik.	2

5	Modernizm va noan'anaviy romanlar.	2
6	Adabiy jarayon va hikoyachilik taraqqiyoti.	2
7	Hozirgi o'zbek qissachiligi.	2
8	Hozirgi o'zbek she'riyatida janrlar rang-barangligi.	2
9	O'zbek she'riyati va modernizm.	2
10	Yangi o'zbek poeziyasida mavzular va lirik qahramon	2
11	Badiiy publisistik janrlar.	2
12	Hozirgi davr dramaturgiyasi	2
13	Bolalar adabiyoti va hozirgi adabiy jarayon.	2
14	Tarjimachilik taraqqiyoti va adabiy jarayon.	2
15	Muallif-qahramon-kitobxon munosabati	2
16	Yosh ijodkorlar faoliyati va hozirgi adabiy jarayon	2
	JAMI	32

Amaliy mashg'ulotlarda tavsiya etiladigan mavzular

Amaliy mashg'ulotlar talabalarda badiiy tahlil, ilmiy-nazariy muqoyasa, badiiy asarga problematik yondashuv malakasini shallantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ilmiy tadqiqotlar olib borish, tarixiy davrlar mohiyati, poetik o'ziga xosligini anglashda amaliy-nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Amaliy mashg'ulotlarda talabalar hozirgi adabiy jarayonning muammolari to'g'risida amaliy ko'nikma va malaka hosil qiladilar.

Amaliy mashg'ulot mavzulari:

Yangi o'zbek adabiyotining maydonga kelishi

“Hozirgi adabiy jarayon” fanining predmeti, maqsadi va vazifalari. “Hozirgi adabiy jarayon”da o'zbek adabiyotini davrlashtirish masalasi. 80-yillarning ikkinchi yarmi adabiyotidagi yangicha talqinlar. Adabiyotning siyosiy tazyiqdan xoli bo'lishi. Adabiyot va jamiyatda yangicha qarashlar.

Hozirgi adabiy jarayonda roman janri

Adabiy jarayonda romanchilikning shakllanishi. Bu davrda yaratilgan tarixiy romanlarda tarixiy voqyelikning aks etishi. Tarixiy romanlarda tarixiy shaxs siymosi va badiiy talqini. Zamonaviy romanlardagi o'ziga xosliklar. Zamonaviy romanlarda uslubiy o'zgarishlar. Ramziylik, polifonik roman.

Hozirgi adabiy jarayonida hikoya va uning asosiy xususiyatlari

Keyingi yillar o'zbek hikoyachiligi. Hikoya janrida davr va shaxs talqini. Hikoyalarda ramziy – majoziy talqin. X.Do'stmuhammadning “Jajaman” hikoyasi tahlili. Hikoyada ramziy obrazlar. N.Eshonqulning

“Maymun yetaklagan odam”, “Shamolni tutib bo’lmaydi” hikoyalari tahlili. Hikoyada obrazlar talqini. Keyingi yillar hikoyachiligi va adabiy tanqid. Ijodkor uslubi

Qissachilik taraqqiyoti va adabiy jarayon

Keyingi yillar qissachiligi haqida mulohazalar. Qissachilik taraqqiyoti va adabiy-tanqidiy fikrlar. Qissa janridagi uslubiy izlanishlar. Tog’ay Murod qissalari badiiyati. Normurod Norqobilov qissalarining o’ziga xos xususiyatlari. Tog’ay Murod qissalarida milliy ruh va xarakter talqini. Normurod Norqobilov qissalarida tabiat va shaxs uzviy birligi talqini.

Modernizm va o`zbek romanchiligi

Modernizmning o`zbek romanchiligiga kirib kelishi. O`zbek modern romanlarida o`ziga xoslik. Omon Muxtorning “To`rt tomon qibla” romani. Asardagi obrazlar tizimi. Romanning o`ziga xosligi.

“Muvozanat” romani tahlili

Ulug’bek Hamdamning “Muvozanat” romanida obrazlar talqini. Romanida ijtimoiy muhit va badiiy xarakter. Asardagi uch obraz talqini. Rihiyat va kanflikt talqini. Ziyoli shaxslar qismati va fojeasi. Roman haqidagi adabiy tandiy qarashlar. Zamondoshlarimiz obrazi: Mirazim, Yusuf, Zahro, Amir, Said obrazlarini badiiy talqini.

Tarixiy romancilik taraqqiyoti

Muhammad Ali ijodida tarixiy mavzu. Adibning “Ulug’ saltanat” romani haqida mulohazalar. “Ulug’ saltanat” romanida tarixiy shaxslar obrazi talqini. Romandagi Amir Temur obrazi. Romandagi Temur ruhiyatining yoritilishi. Asarda tarixiy voqeyilik va badiiyati. Yozuvchi badiiy mahorati.

Modernizm va keyingi yillar she`riyati

Keyingi yillar she`riyati haqida mulohazalar. She`riyatda tarixiy mavzuning ifodalanishi. She`riyatda shakliy va uslubiy izlanishlar. She`riyatda lirik kechinma, lirik qahramon talqini. Keyingi yillar she`riyati va adabiy tanqidiy qarashlar.

She`riyatdagi o`zgarishlar

80-yillar o`zbek she`riyatidagi o`zgarishlar. 80-yillar she`riyatida falsafiylik, mavzu va g`oya. She`riyatda yangicha ruh va uning ifodalanishi. A.Oripov. Mustaqillik davri she`riyati. E. Vohidovning mustaqillik davri she`riyatida o`ziga xoslik.

Mustaqillik davri dramaturgiyasi

Mustaqillik davri dramaturgiyasida mavzu rang-barabgligi. Dramaturgiyada xalq urf-odatlarining tasviri. U.Azimning

“Alpomishning qaytishi” dramasi tahlili. Dramadagi obrazlar tizimi.

“Hozirgi adabiy jarayon” fani bo`yicha amaliy mashg`ulotning kalendar-tematik
rejasi

t/n	Amaliy mashg`ulot mavzulari (barchasi)	soat
1	Yangi o`zbek adabiyotining maydonga kelishi	2
2	Hozirgi adabiy jarayonda roman janri taraqqiyoti (zamonaviy va tarixiy romanchilik misolida)	2
3	Tarixiy romanchilik taraqqiyoti	2
4	Zamonaviy romanlar badiiyati	2
5	O`zbek hikoyachiligining keyingi yillardagi taraqqiyoti	2
6	Qissachilik va adabiy jarayon	2
7	Keyingi yillar she`riyatining o`ziga xos tamoyillari	2
8	She`riyati shakily izlanishlar	2
9	Mustaqillik davr she`riyatining o`ziga xos xususiyatlari	2
10	Bolalar adabiyoti va uning taraqqiyoti	2
	JAMI	20

Seminar mashg`ulotlarida tavsiya etiladigan mavzular

Hozirgi adabiy jarayon va adabiy tanqid.

Adabiy tanqidchilik taraqqiyoti. Adabiy tanqidiy fikrlardagi o`zgarishlar. Tanqidiy tushunchalardagi o`ziga xosliklar. Istiqlol davri tanqidchiligi. Adabiy tanqiddagi o`zgarishlar.

Sh.Xolmirzayev hikoyalari tahlili

Hozirgi o`zbek hikoyasida qahramonlar masalasi janrlar va uning taraqqiyoti. Badiiy qahramon masalasi va mustaqillik davri adabiyoti. Istiqlolva hikoya janri, uning xususiyatlari. Hikoya va uning mavzu jihatdan turlari. Adib hikoyalarining o`ziga xosligi. “Bandi burgut” hikoyasi tahlili. Hikoyada ramziy talqin. “Ozodlik” hikoyasi haqida. Hikoyada obrazlar tizimi : Omon, Mansur, Hikoyada ruhiy talqin va badiiy konflikt.

Drama janri taraqqiyoti.

Keyingi yillar adabiyotida dramatik tur va uning janrlari taraqqiyoti va adabiy tanqidiy qarashlar. Janr xususiyatlaridagi o`zgarishlar, sabablar, tahlillar, mulohazalar, sayoz telidramalar. Mavzu rang-barangligi. Badiiy uslubiy izlanishlar.

Modernizm va o`zbek she`riyati

Modernizm va keying yillar she`riyati. She`riyatda ramziylik, falsafiylik. Faxriyor she`riyatining o`ziga xosligi. Abduvali Qutbiddin she`riyati. Salim Ashur she`riyati. She`riyatdagi uslubiy izlanishlar.

Badiiy publisistik janrlar

Badiiy publisistik janrlarning adabiy jarayondagi o'рни va taraqqiyoti, badiiylik xususiyatlari, bu haqidagi qarashlar. Janr turlari, badiiylik shakli, talqin va tahlillar. Suhbat janri va turlari, esse, maqola va mavzu rang-barangligi. Dolzarblik kasb etishi.

Muallif-qahramon-kitobxon

Muallif-qahramon-kitobxon tushunchasining ifodalanishi, bugungi kitobxonning qarashlari, nuqtaiy-nazar. Badiiy qahramon muammosi haqidagi qarashlar, tahlillar, munosabatlar. Muallif ideyasi, hayotni anglash manerasi.

Bugungi yosh ijodkorlar faoliyati haqida mulohazalar

Davr ijodkorlari, adabiy jarayondagi o'рни, ijodkor mas'uliyati, she'riyatni anglash, olam va borliqni talqin etish, ijodkorlarga yangicha munosabat, badiiylik, ta'sir, ma'naviy oziqlanish.

t/n	Seminar mashg`ulotlar mavzulari (barchasi)	soat
1	Hozirgi adabiy jarayonda va adabiy tanqidchilik	2
2	Sh. Xolmirzayev hikoyalari tahlili	2
3	Drama janri taraqqiyoti	2
4	Modernizm va o'zbek she'riyati	2
5	Badiiy publisistik janrlar	2
6	Muallif-qahramon-kitobxon	2
7	Bugungi yosh ijodkorlar faoliyati haqida mulohazalar	2
	JAMI	14

Mustaqil ta'lim tashkil etishning shakli va mazmuni.

“Hozirgi adabiy jarayon” bo'yicha talabaning mustaqil ta'limi shu fanni o'rganish jarayonining tarkibiy qismi bo'lib, uslubiy va axborot resurslari bilan to'la ta'minlangan.

Talabalar auditoriya mashg'ulotlarida professor-o'qituvchilarning ma'ruzasini tinglaydilar, asarlarni tahlil etadilar. Auditoriyadan tashqarida talaba darslarga tayyorlanadi, adabiyotlarni konspekt qiladi, uy vazifa sifatida berilgan adabiyotlarni, badiiy asarlarni o'rganadilar. Bundan tashqari ayrim mavzularni kengroq o'rganish maqsadida qo'shimcha adabiyotlarni o'qib referatlar tayyorlaydi hamda mavzu bo'yicha testlar yechadi. Mustaqil ta'lim natijalari reyting tizimi asosida baholanadi.

Uyga vazifalarni bajarish, qo'shimcha darslik va adabiyotlardan yangi bilimlarni mustaqil o'rganish, kerakli ma'lumotlarni izlash va ularni topish yo'llarini aniqlash, internet tarmoqlaridan foydalanib

ma'lumotlar to'plash va ilmiy izlanishlar olib borish, ilmiy to'garak doirasida yoki mustaqil ravishda ilmiy manbalardan foydalanib ilmiy maqola va ma'ruzalar tayyorlash kabilar talabalarning darsda olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Shuning uchun ham mustaqil ta'limsiz o'quv faoliyati samarali bo'lishi mumkin emas. Konspektlarni va mavzuni o'zlashtirish darajasini tekshirish va baholash ma'ruza darslarini olib boruvchi o'qituvchi tomonidan har bir mustaqil darsda amalga oshiriladi.

“Hozirgi adabiy jarayon” fanidan mustaqil ish majmuasi fanning barcha mavzularini qamrab olgan va quyidagi mavzu ko'rinishida shakllantirilgan.

Talabalar mustaqil ta'limining mazmuni va soatlar miqdori

t/n	Mustaqil ta'lim mavzulari	Topshiriqlar mazmuni	Bajarilish muddati	Hajmi (soatda)
1	Yangi o'zbek adabiyotini adabiyotshunos Qozoqboy Yo'ldoshev tomonidan davrlashtirish masalasiga e'tibor qaratilishi.	Tahliliy qarashlarga munosabat bildirish	2-3-hafta	4
2	Glaballashuv davri va adabiy jarayon	Tahliliy xulosalar chiqarish	2-3-hafta	2
3	Ulug'bek Hamdamning “Muvozanat” romanidagi eng sevgan qahramon haqida mulohaza yuritish	Mustaqil tushunchalarga ega bo'lish	3-4-hafta	4
4	Sharq yulduzi jurnalining 2018-2019-yilgi sonlarida chop etilgan biror romanni o'qish va tahlil qilish	Mustaqil fikrlarni shakllantirish, tahlilga e'tibor qaratish	4-5-hafta	6
5	Yoshlik jurnalida 2018-2019-yilda chop etilgan ikkita qissani tahlil etish	Mustaqil tushunchalarga ega bo'lish	5-6-hafta	6
6	Isajon Sultonnig “Boqiy darbadar” romanida falsafiylik	Talqini o'zgarishlarga munosabat	6-7-hafta	4
7	Muhammad Yusufning ikkita she'rini yod olish va tahlil qilish	Fikr bildirish	6-7-hafta	2
8	Usmon Azim ijodidan ikkita she'r yod olish va tahlil qilish.	Fikr bildiriladi	7-8-hafta	2

9	Rauf Parfi ijodidagi Turkiston mavzusidagi ikkita she'ni yod olish va tahlil qilish	Xulosalar chiqarish	7-8-hafta	2
10	Shavkat Rahmon she'riyatidan ikkita she'r yod olish va tahlil etish	Mustaqil tushunchalarga ega bo'lish	8-9-hafta	2
11	Modernizm adabiy oqimi va uning xususiyatlari	Mulohaza chiqarishga asos bo'ladi	8-9-hafta	4
12	Abduvali Qutbiddin she'riyati	Shoir she'riyatidan 2 she'r yod olish	9-10-hafta	2
13	Faxriyor she'riyati	Shoir she'riyatidan 2 she'r yod olish	9-10-hafta	2
14	U.Normatov-adabiy tanqidchi ("Ijod sehri" misolida)	Asarlarini o'rganish	10-11-hafta	2
15	Ozod Sharafiddinov – iste'dodli adabiy tanqidchi	Asarlarini o'rganish	12-13-hafta	2
16	N.Eshonqulning "Tun panjaralari" qissasida ramziylik	Asarni tahlil qilish	12-13-hafta	2
17	Halima Xudoyberdiyeva she'riyatida lirik qahramon	Asarni tahlil qilish	13-14-hafta	4
18	X.Rustamova she'riyatida lirik qahramon	Asarni tahlil qilish	14-15-hafta	2
19	I.Mirzo she'riyatida Vatan mavzusi	Asarni tahlil qilish va 2ta se'r yod olish.	15-16-hafta	2
20	Adabiy jarayonda tarjimachilik taraqqiyoti	Qiyosiy tahlil uchun asos bo'ladi	15-16-hafta	4
	Jami: 20ta mavzu		16-hafta	60 soat

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik;
- seminar mashg'ulotlariga tayyorgarlik;
- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- talabaning o'quv, ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fan bo'limlari va mavzularni chuqur

o'rganish;

- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari;
- masofaviy ta'lim.

Uyga vazifalarni bajarish, qo'shimcha darslik va adabiyotlardan yangi bilimlarni mustaqil o'rganish, kerakli ma'lumotlarni izlash va ularni topish yo'llarini aniqlash, internet tarmoqlaridan foydalanib ma'lumotlar to'plash va ilmiy izlanishlar olib borish, ilmiy to'garak doirasida yoki mustaqil ravishda ilmiy manbalardan foydalanib ilmiy maqola va ma'ruzalar tayyorlash kabilar talabalarning darsda olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Shuning uchun ham mustaqil ta'limsiz o'quv faoliyati samarali bo'lishi mumkin emas. Uy vazifalarini tekshirish va baholash amaliy mashg'ulot olib boruvchi o'qituvchi tomonidan, konspektlarni va mavzuni o'zlashtirish darajasini tekshirish va baholash esa ma'ruza darslarini olib boruvchi o'qituvchi tomonidan nazorati amalga oshiriladi.

“Hozirgi adabiy jarayon” fanidan talabalar bilimni reyting tizimi asosida baholash mezonini

“Hozirgi adabiy jarayon” fani bo'yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek oraliq nazoratlarining saralash ballari haqidagi ma'lumotlar fan bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi. Fan bo'yicha talabalarning bilim saviyasi va o'zlashtirish darajasi ta'minlash uchun nazorat turlari o'tkaziladi:

– talabaning fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda amaliy mashg'ulotlarda og'zaki so'rov, test o'tkazish, suhbat, nazorat ishi, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o'tkazilishi mumkin;

– semestr davomida o'quv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini o'z ichiga olgan) bo'limi tugallangandan keyin talabaning nazariy bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Oraliq nazorat bir semestrda bir marta o'tkaziladi va shakli (test) o'quv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi;

yakuniy nazorat (YaN) – semestr yakunida muayyan fan bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini baholash usulini belgilagan holda, to'liq

o'zlashtirish natijasida talaba yakuniy nazoratga kirish imkoniga ega bo'ladi. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan "Yozma ish" shaklida yoki test tarzida o'tkazilishi mumkin.

Oliy ta'lim muassasasi rahbarining buyrug'i bilan ichki nazorat va monitoring bo'limi, TBBB rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida YaNni o'tkazish jarayoni muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, YaN natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda YaN qayta o'tkaziladi. Talabanning bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabanning fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar yoki baho (0 dan 5 gacha) orqali ifodalanadi.

«Hozirgi adabiy jarayon» fani bo'yicha talabalarning semestr davomidagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 yoki besh (5) ballik tizimda baholanadi. Ushbu 100 ball baholash turlari bo'yicha ifodalanadi:

Fan bo'yicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabanning saralash balidan past bo'lgan o'zlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi. Talabalarning o'quv fani bo'yicha mustaqil ishi tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi.

Talabanning semestr davomida fan bo'yicha to'plagan umumiy bali har bir nazorat turidan belgilangan qoidalarga muvofiq to'plagan ballari yig'indisiga teng.

Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining taqdimnomasiga ko'ra 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi.

Apellyasiya komissiyasi talabalarning arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi. Baholashning o'natilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda o'tkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra muduri, o'quv-uslubiy boshqarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Yakuniy nazoratda "Yozma ish"larni baholash mezonlari

Yakuniy nazorat "Yozma ish" shaklida yoki test asosida amalga oshiriladi, sinov ko'p variantli usulda o'tkaziladi. Har bir variant 2 ta nazariy savol va 4 ta amaliy topshiriqdan iborat. Nazariy savollar fan bo'yicha tayanch so'z va iboralar asosida tuzilgan bo'lib, yakuniy nazorat savollari fanning barcha mavzularini o'z ichiga qamrab olgan bo'ladi.

Yozma sinov bo'yicha umumiy o'zlashtirish ko'rsatkichini aniqlash uchun variantda berilgan savollarning har biri uchun yozilgan javoblarga qo'yilgan o'zlashtirish ballari qo'shiladi va yig'indisi talabanning yakuniy nazorat bo'yicha o'zlashtirish bali hisoblanadi.

Dasturning informasion-metodik ta'minoti

Dasturdagi mavzularni o'tishda ta'limning zamonaviy metodlaridan keng foydalanish, o'quv jarayonini yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish samarali natija beradi. Bu borada zamonaviy pedagogik texnologiyalarning «Muammoli ta'lim» texnologiyasining «Munozarali dars» metodidan foydalanish nazarda tutiladi.

Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar ro'yxati:

I. Rahbariy adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. – B. 56.
2. Islom Karimov. Adabiyotga e'tibor – ma'naviyatga, kelajakka e'tibor.-T.: O'zbekiston, 2009.

II. Asosiy adabiyotlar:

3. Normatov U. Ijod sehri. –T.: Sharq, 2007. – B. 352.
4. Rasulov A. Badiiylik – bezavol yangilik. –T.: Sharq, 2007. – B. 336.
5. Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. –T., Sharq, 2004. – B. 640.

III. Qo'shimcha adabiyotlar:

6. G'aybulloh as-salom. Ey umri aziz. –T.: Sharq, 1997. – B. 256.
7. Karimov H. Istiqlol davri adabiyoti. –T.: Yangi nashr, 2010. – B. 364.
8. Umurov H. Tahlil chizgilari. – T.: Muharrir, 2013. – B. 312
9. Yo'ldoshev Q. Yoniq so'z. –T.: Yangi asr avlodi, 2007. – B.548.
10. Quronov D. Mutolaa va idrok mashqlari. –T.: Akademnashr, 2013. – B.336.
11. Rahimjonov N. Istiqlol va bugungi adabiyot. –T.: O'qituvchi, 2012. – B. 328.
12. Karim B. Ruhiyat alifbosi. –T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2016. – B. 364.
13. Hamdamov U. Yangi o'zbek she'riyati. –T.: Yangi asr avlodi, 2015

IV. Badiiy adabiyotlar:

14. Rauf Parfi. Saylanma. –T.: Akademnashr, 2013. – B. 432.
15. Shavkat Rahmon. Abadiyat oralab. She'rlar.– T.:Movarounnahr,2012. –B.384.
16. Erkin A`zam. Shovqin. Roman. –T.: O`zbekiston, 2011.
17. O`zbek modern she`riyati. –T.: Yangi asr avlodi, 2003.
18. Sh.Xolmirzayev. Saylanma. 1 jild. –T.: Sharq, 2003

19. Erkin Vohidov. Saylanma. 3 jild. –T.: Sharq, 2000-2001
20. Abdulla Oripov. Saylanma. Tanlangan asarlar. 1-4 jildlar. – T.: Sharq, 2000-2001
21. Bahrom Ro`zimuhammad. Kunduz sarhadlari. –T.: Mehnat, 1999
22. Usmon Azim. Kuz. She`rlar. –T.: 2001
23. Jamol Kamol. Asr bilan vidolashuv.. saylanma. 1 jild. –T.: Fan, 2007
24. Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi. –T.: Yangi asr avlodi, 2005
25. Isajon sulton. Boqiy darbadar. Roman. –T.: 2011.
26. Nazar Eshonqul. Maymun etaklagan odam. –T.: Yangi asr avlodi, 2004.
27. Ulug`bek Hamdam. Muvozanat. Minhoj, 2004.
28. Bahodir Qobul. Ena shamol. – T.: O`zbekiston, 2011.
29. Paulo Koelo. Alkimyogar. Roman. –T.: Yangi asr avlodi, 2004.
30. XX asr hikoyalari antologiyasi. – T.: 2009.
31. WWW.literature.uz
32. <http://ziyonet.uz>
33. <http://natlib.uz>
34. <http://www.bukinistu.ru>

